

Україна і СВІТ

вступ до історії
та громадянської
освіти

Марина КАФТАН, Ірина КОСТЮК, Ксенія НОВІКОВА

УКРАЇНА І СВІТ: вступ до історії та громадянської освіти

Навчальні матеріали для пілотування
у 6 класах експериментальних закладів
загальної середньої освіти

Урок 13

Київ · Світич · 2022

§13. Про кого й чому пишуть історики

Чому істориків цікавлять окремі люди та групи людей?

Після ознайомлення з матеріалами параграфа й виконання завдань ти зможеш:

- розповідати, про кого та чому пишуть історики;
- пояснювати, чому біографії відомих людей є частиною знань про минуле;
- наводити приклади історичних досліджень про окремих людей та суспільні групи;
- аналізувати, чому такі дослідження є цікавими для сучасників і як вони пов'язані з нашим життям;
- визначати важливість історичних досліджень, присвячених людям з минулого.

1. Чому історики пишуть про відомих людей?

1. Імена яких відомих людей ти можеш назвати? Завдяки чому вони відомі?

2. Ці особи відомі всім чи лише певній групі людей? Чому ти так думаєш?

Історію творять люди. Ми не завжди знаємо їхні імена. Але саме люди засновують міста, виграють битви та роблять наукові винаходи. Деякі події — заслуга окремих осіб, інші — цілого суспільства. Історія є наукою не просто про минуле, а саме про минуле людства. Тому історики та історикині, описуючи давнину, завжди ставлять у центрі уваги людей.

Якщо прочитаєш який-небудь літопис або давній життєпис, то в тебе може скластися враження, що всі описані перемоги — заслуга лише князів, королів, полководців і, можливо, вищих сил. Ця особливість відтворення подій зумовлена тим, що в давнину саме правителі замовляли історичні дослідження. Автор просто не міг писати про успіхи інших людей чи народу загалом. Такий підхід здавався абсолютно природним, бо люди вірили, що будь-яка влада надана богом чи богами, а наділені нею особи дійсно визначні.

Сучасні історики та історикині вже не приписують усі здобутки правителям, однак і досі часто оповідають про відомих людей. По-перше, про них залишилося більше інформації, ніж про пересічних осіб, тобто в істориків є матеріал для роботи. По-друге, для читачів визначні люди — наче давні знайомі, про яких з'явилася нагода дізнатися щось нове. Саме в цьому таємниця популярності біографій — книжок, присвячених життєвому шляху окремих історичних діячів. На відміну від літописів, з біографій можна дізнатися і про невдачі та недоліки особи.

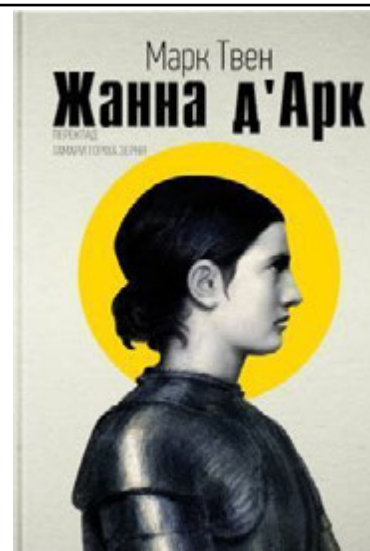
Одним з найдавніших прикладів історичних біографічних розповідей є «Порівняльні життєписи» давньогрецького історика Плутарха (46–127). Для нього важливими були не так історичні факти та їх правдивість, як можливість розповісти про характер видатних грецьких і римських діячів, що жили в різні часи до нашої ери.

Біографія (від грец. *bios* — життя і грец. *graphō* — пишу), або **життєпис**, — опис життєвого шляху людини.

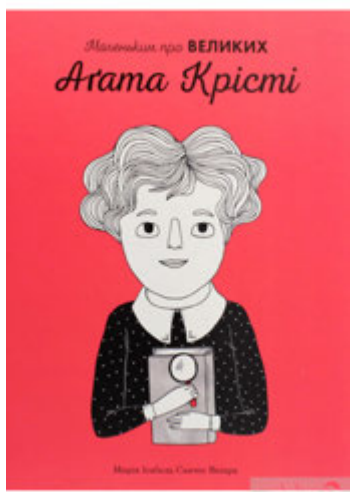
3. Роздивися обкладинки біографічних книжок (**джерела 1–4**). Як гадаєш, чому ці особи зацікавили істориків і письменників? Що ти знаєш про цих людей? Чи можна за короткими назвами книжок з'ясувати, що об'єднує героїв і героїнь історичних біографій, а чим вони відрізняються?

Джерело 1. Книжка про українського гетьмана 17 ст. Богдана Хмельницького, який заснував першу козацьку державу в Україні.

Джерело 2. Книжка про національну героїню Франції 15 ст. Жанну д'Арк. Вона очолила війну французів проти англійців у 1429 р. й допомогла французькому королю утримати владу.

Джерело 3. Книжка про найвідомішу авторку детективів з Англії Агату Крісті, яка жила у 20 ст.

Джерело 4. Книжка про українського поета й правозахисника Василя Стуса. Він у другій половині 20 ст. боровся за право українського народу на незалежність і загинув у радянському концтаборі.

4. Чому сучасники хочуть більше довідатися про визначних людей і купують такі книжки?

5. Що ми можемо дізнатися про минуле з біографій відомих людей?

Часом одна людина може змінити життя цілої країни чи регіону. Наприклад, Джон Г'юз (Юз) у 1869 році приїхав на Донбас із Великої Британії, а саме з Вельсу. Він заснував металургійний завод, довкола якого побудували робітниче містечко Юзівку. Згодом воно розрослося до великого міста — тепер це український Донецьк. Так британець став частиною нашої історії.

Історичний діяч / історична діячка — це людина, яка своєю діяльністю змінила життя суспільства в минулому та продовжує впливати на людей сьогодні.

6. Розглянь **джерело 5**. На усіх портретах зображена та сама особа — Галшка Гулевичівна, яка у 17 ст. жертвувала гроші та майно на розвиток освіти в Україні. Зокрема, завдяки її коштам постала Києво-Могилянська академія — один із найстаріших університетів у нашій державі. Як ти гадаєш, чому меценатка на цих портретах виглядає по-різному?

Джерело 5. Галшка Гулевичівна. Зображення сучасних художників

7. Що потрібно, аби написати точну історичну біографію?

2. Чому історики пишуть і про невідомих людей?

Наукові дослідження пишуть не лише про окремих постатей, а й про групи людей або цілі народи. Історики й історикині розповідають нам про японських самураїв та аборигенів Австралії, про козаків і вікінгів, про міграцію скіфських племен, життя середньовічних монахів й української шляхти, про зародження професій і зміни у звичках людей.

Останні сто років, прагнучи зрозуміти багатоманітність минулого, історики й історикині цікавляться частинами суспільства, які раніше залишалися поза увагою науковців. Ти можеш прочитати книжки про рабство та історію прислуги, дізнатися, як змінювалася роль жінки у родині та суспільстві, як жили діти в різні часи.

8. Прочитай уривки із розповідей істориків (**джерела 6–9**). Як ти гадаєш, навіщо вони вивчають дитинство? Що нового додають ці фрагменти до твого уявлення про дітей та суспільство в минулому?

Джерело 6. Сучасний український історик Ігор Козловський про освіту в Київській Русі

1086 рік. Відкривається перша школа для дівчат при Андріївському монастирі в Києві. У той час усі княжі доньки, яких віддавали заміж за європейських володарів, були грамотні. Це чітко свідчить, що їхній освіті приділялась увага і не було поділу на чоловічу або жіночу. Усі, хто мав можливість здобути освіту, отримували її незалежно від статі.

Джерело 7. Сучасні іспанські історики про розваги дітей у Стародавній Греції

Клімат середземноморських країн сприяв іграм просто неба. Це могло означати, що для розваг не потрібні були іграшки, уяву збуджувало довкілля (вода, тварини, квіти, мушлі).

Джерело 8. Англійська дослідниця Пет Тейн про ставлення до дітей у минулому

У середньовічній Європі не існувало ідеї дитинства. З безпорадних немовлят діти одразу ставали частиною дорослого суспільства. Одяг як у дорослих, більшість часу — разом з дорослими, спільні розмови та ігри. Жодного сліду особливих занять, які ми зараз пов'язуємо з дитинством, які б задовольняли фізичні та емоційні потреби дітей. Жодних припущень, що дітям після раннього віку потрібне якесь особливе ставлення. Про немовлят дбали, але не ставилися до них як до особистостей.

Джерело 9. Американська дослідниця Карен Калверт про дитячий одяг до кінця 19 століття

Століттями спідниці були елементом одягу маленьких хлопчиків, так само як капелюхи та черевики. Спідничка чи плаття були для хлопчика символом стану маленької дитини, отже однією з найбільш знаменних подій у його житті був день, коли він вдягав штани й ставав «дорослим». Коли чоловіки носили бриджі до колін, хлопчики носили довгі штани; а коли чоловіки приблизно в 1830-х рр. почали носити довгі штани, то хлопчиків почали вдягати в короткі бриджі. Значення мала не так довжина штанів, як відмінність між хлопчиком і дорослим чоловіком.

9. Постав одне-два запитання до кожного із джерел, присвячених дитинству.

10. Про що пишуть автори **джерел 10–11**? Чому ці сучасні українські історики глибоко вивчають українське козацтво? Чому їх цікавлять не лише діяння відомих гетьманів, а й козаки як окрема група людей?

Джерело 10. Українська дослідниця *Наталія Яковенко*

У Середньовіччі не було абсолютно вільних людей, ...завжди хтось комусь підпорядковувався. Знамените гасло тих часів — “Нема землі без сеньйора”. Виняток — козацтво, і в цьому його феномен. А “нормальні” люди — і селянин, і жовнір, і шляхтич — усі комусь служили.

Джерело 11. Українсько-американський історик *Сергій Плохій*

Це повстанці, воїни, нападники, грабіжники, торговці, все в одному. Вони були тими, ким у свій час були вікінги — у момент створення руської держави, Київської Русі.

Підсумкові запитання і завдання

1. Як називають життєписи відомих історичних осіб?

2. Кого називають історичними діячами? Обери одне з імен у першій частині параграфа та поясни, чи є ця людина історичним діячем або історичною діячкою. Чому?

3. Випиши групи людей, які згадуються в параграфі. Які з цих груп представляють народи й племена, а які — суспільні групи? Чому ти так думаєш?

4. Чому біографії історичних діячів і діячок є важливими для розуміння минулого? Чому для повної картини давнини історикам недостатньо розповідати лише про відомих людей минулого?

5. Сучасні історики вважають, що вікінги не носили ані шоломів з рогами, ані шкіряних обладунків. Як гадаєш, чому в фільмах нечасто діють герої в реалістичному вбранні вікінгів?

Одяг вікінгів: фантазійна реконструкція, аматорська реконструкція, професійна реконструкція

Домашнє завдання

1. Уяви, що ти хочеш написати історичний роман або зняти історичний фільм. Хто буде головним героєм: звичайна людина чи відома історична постать? Поясни, чому ти обрав / обрала саме цю людину.
